

РЕЗЮМЕТО – ЕДНА ОТ ЦЕЛИТЕ В ЕЗИКОВОТО ОБУЧЕНИЕ

Янка Коева

Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“

Резюме. В контекста на многоезичието статията разглежда резюмето като една от целите в езиковото обучение. Представят се резултатите от (не)умението на студенти за съставяне на резюме.

Keywords: summary, native language teaching, foreign language teaching, (in)ability to write summaries

Концепцията за многоезичие се основава на преобладаващото мнение, че традиционната организация на чуждоезиковото обучение в училищното образование вече не отговаря на нуждите на съвременното динамично и мултикултурно общество. Дидактиката и методиката на многоезичието има за предмет особеностите на междуезиковото учене, като се опитва да обоснове предимствата (и евентуалните недостатъци) на тази форма на учене, която се схваща като възлова квалификация. Анализират се различни възможности за използване на наличните знания на обучаваните, обръща се внимание на положителния трансфер и интерференцията, на използването на стратегии и техники на учене (Стойчева, 2012: 71).

Родният език не се изключва от процеса на изучаване на чужди езици, а се схваща като основа за разширяване на езиковата компетентност.

Но ролята на родния език не се ограничава само до езиковите елементи „в главата“ на обучаваните. Знанията и уменията по български език и литература, които са тясно свързани с комуникативноречевата насоченост на родноезиковото обучение, биха могли да бъдат основа за създаване на писмени и устни текстове на чужд език в изпълнение на определена дидактическа задача. Особено значение в това отношение има *резюмето*, тъй като то, от една страна, битува като отделен жанр и в извънучилищните типове дискурси (Георгиева и Добрева, 2002: 7), а от друга – неизменно присъства или като отделен компонент, или като съставна част на компонент във високите нива на изпитите за владеене на чужд език: Österreichisches Sprach-

diplom (ÖSD), Test DaF, Deutsches Sprachdiplom (DSD) и др. на немски език, TOEFL, Oxford, Cambridge, IELTS и др. на английски език, DELF, TCF и др. на френски език, DELE на испански език. От трета страна, важноста на резюмето се подчертава и от факта, че тази писмена форма е компонент от държавния зрелостен изпит по български език и литература.

Резюмето спада към групата на репродуктивните текстове и представлява „съкратена версия на даден изходен текст, която в кондензиран вид предава основните моменти от неговото съдържание“ (Георгиева и Добрева, 2002: 184). Множество резюмета „всъщност представляват хибридни форми, стоящи на прехода между (чисто) репродуктивните и (чисто) интерпретативните текстове, без обаче да губят доминиращата си репродуктивна ориентация“ (Георгиева и Добрева, 2002: 189).

Резюмето се използва във всички сфери на вербалната комуникация – всекидневнорботова, медийна, научна, политическа, в условията на професионалното общуване и пр.¹⁾ Това широко разпространение се дължи на високата комуникативна ефикасност на резюмето – „в условията на времеви и пространствен дефицит резюмето е незаменим източник на информация“²⁾. Резюмето се отличава от сбития преразказ по това, че се съотнася не само с наративни източници, а „може да възпроизвежда в синтезиран вид разгърнатото съдържание на всякакви видове първоизточници – повествователни, описателни, аргументативни и пр.“³⁾.

Усвояването на резюмирането като дейност започва в VI клас с изучаването на сбития преразказ по родноезиково обучение, „който представя в адаптиран за ученическата аудитория вид характеристиките на повествователното резюме...“ (Георгиева и Добрева, 2002: 191). Сбитият преразказ и повествователното резюме имат минимална разлика – от повествователното резюме не се изисква „да преразказва сюжета на първоизточника, а само лаконично да го маркира с оглед на тематичния му обхват“ (Георгиева и Добрева, 2002: 191 – 192).

Необходимо е в училище техниките за лаконично представяне на пространни съдържания да не се ограничават само до сбитото преразказване, а да се пренесат върху описателни, аргументативни, осведомителни и всякакви други текстове или пасажи от тях, и то скоро след или паралелно с усвояването на сбития преразказ. Дори ако учителите са резервирани по отношение на термина „резюме“, биха могли да формулират задачи от типа на „Пресъздайте сбито със свои думи...“, „В съкратен вид предайте съдържанието на...“ и пр. (Георгиева и Добрева, 2002: 192).

Специалистите препоръчват в IX клас да се акцентира върху цялостното представяне на жанра резюме, тъй като образователните и житейските потребности на учениците го изискват – „резюмирането е основна техника за лаконично представяне на съдържания от всякакви текстове, а учеб-

ни поводи за това училището предлага в изобилие“ (Георгиева и Добрева, 2002: 192). И „тъй като резюмето не е представено системно в учебното съдържание по български език и литература, подходящо е в годишното разпределение да се предвиди специален учебен час за теоретичното му изясняване като жанр“ (Георгиева и Добрева, 2002: 193).

В специализираната литература на немски език няма единно мнение за обозначаване на понятията по отношение на ученическите писмени текстове, което до известна степен се дължи и на заемки от английски език.

Немският институт за стандартизация DIN⁴) посочва като видово, събирателно понятие *Inhaltsangabe* (което на български език не съвсем точно се превежда „сбит преразказ“⁵). В същия източник една от формите на *Inhaltsangabe* е резюмето (*Zusammenfassung*), което се определя като представяне на съществени аргументи и заключения от документ или части от него.

В други източници⁶) като видово, събирателно понятие се посочва *Textwiedergabe* (предаване съдържанието на текст), а една от формите е резюмето, употребено като синоним на немското понятие *Zusammenfassung* и английската заемка *Summary*.

В друга статия от същия източник се прави опит за въвеждане на ред в терминологията. Като писмен текст в немските училища *Summary* се отъждес-твява с *Inhaltsangabe*. А в научната литература *Summary* (немско обозначение *Zusammenfassung*) представлява една от основните форми на *Inhaltsangabe*, въведена от Немския институт за стандартизация.

Необходимо е да се направи уточнението, че някои автори като Фрицше (2005: 27), Бекер-Мроцек & Бьотхер (2011: 171) свързват употребата на понятието *Inhaltsangabe* с литературни текстове, а на *Zusammenfassung* – с информативни, специализирани и инструктивни текстове.

След като се установи, че има знак за равенство между писмените форми *Summary*, *Zusammenfassung* и *Inhaltsangabe*, може, от една страна, да се направи изводът, че в немскоезичното пространство изискванията за съставяне на *Inhaltsangabe* и *Zusammenfassung* са еднакви, а от друга – да се приеме обозначението „резюме“ на български език.

На студенти третокурсници от специалности „Немска филология“ и „Български език и немски език“ е предложена за резюмиране статията на Даниела Стойчева „Многоезичието в училище“, поместена в сп. „Чуждоезиково обучение“ през 2012 г., кн. 2.

Резюметата са проверени от две учителки по български език и литература в гимназиална степен на обучение, едната от които е с първа професионалноквалификационна степен.

От прегледа на изискванията за съставяне на резюме става ясно, че няма съществени различия в критериите в българската и немскоезичната научна

литература. Една от учителките смята, че изискването за редуциране на обема на резюмето с 1/3 съществува само в устна форма.

Въз основа на констатиращо изследване могат да бъдат направени следните изводи за (не)уменията на студенти за съставяне на резюме.

Предложената научна статия е твърде дълга, за да се изброи количеството думи, от които се състои. Затова съкращаването на обема с 1/3, каквото е изискването в немскоезичната литература (вж. Василева, Димитрова и Коева, 2003: 51 – 64) е предоставено на субективната оценка на студентите, които биха могли да редуцират броя на страниците или с помощта на компютър да отброят 1/3 знаци, съответстващи на стандартна машинописна страница. Прави впечатление обаче, че в по-голямата си част резюметата са видимо по-кратки, което неминуемо води до изпускане на микротемите от текста. Срещат се и случаи, когато обемът на резюмето значително превишава обема на първоизточника.

В 25% от резюметата се съдържа въвеждащо изречение, в което фигурират само авторът и заглавието на статията. Според изискванията в немскоезичната литература би трябвало освен това да се споменат текстов жанр, година на издаване на статията, източник и проблематика. Необходимо е да се поясни, че двете преподавателки, направили експертната оценка, са на различно мнение по отношение на въвеждащото изречение. Една от тях смята, че то не е необходимо, тъй като заглавието е изписано над текста на резюмето, а под заглавието в скоби се пояснява, че това е резюме (което всъщност не пояснява текстовия жанр на оригинала).

По отношение на поставената задача за резюмиране на текст би могло да се говори по-скоро за неумение да се обработва получената информация. Отново само 25 % от студентите обхващат всички микротемите от оригинала. При останалите липсват микротемите (75%), а при двама студенти те са номерирани с цифри, което води до липса на кохерентност и говори за неумение да се композира и структурира цялостен и завършен собствен текст. Един студент смесва текстовите жанрове, поради което неговият текст представлява подробен преразказ. Друг студент изобщо не обработва получената информация в съответствие с поставената задача, а предлага субективни разсъждения, които не съответстват на текстовия жанр, т.е. липсва комуникативна съобразност.

Не е поставена задача за заключителна част на резюмето (която би трябвало да бъде в обем едно-две изречения) и нейната липса не нарушава изискванията на този текстов жанр.

Често се нарушава лексикалната норма на българския книжовен език чрез разговорни елементи, тавтология и неточно употребени или липсващи лексикални единици, което говори за неумение да се подбират и съчетават езикови средства с оглед на стиловата им уместност: „от сорта на...“,

„Ако се систематизира системата...“, „конспекция“ вм. „концепция“, „... се извеждат няколко важни заключения“, „учителите преминават специално за преподаване на чужди езици на малки деца“, „преподаване на многоезичие“, „бегло ниво“, „чуждоезикови гимназии“.

Граматичната норма на българския книжовен език най-често се нарушава от липсата на пълен член при подлога от мъжки род и от заместването на числителни редни с числителни бройни – „1, 2 клас“, а правописната – от наличие на главни букви там, където не е необходимо: „За Ранното чуждоезиково обучение...“. В някои случаи съкращенията могат да доведат до неразбиране на текста: „уч. среда“.

Пунктуационната норма на съвременния български книжовен език традиционно се нарушава от липса или неуместна употреба на запетаи.

Срещат се и някои фактологични грешки, допуснати от желанието за субективна оценка – в езиковите гимназии предметите математика и физика не се изучават на чужд език.

Прави впечатление, че студентите със сравнително добри умения за съставяне на резюме (средна оценка добър 4.50 според експертното мнение) са завършили езикови гимназии, а останалите – профилирани гимназии с разширено изучаване на немски език, профилирани професионални гимназии или среднообщообразователни училища. Причините за малко по-доброто представяне на възпитаниците на езикови гимназии при съставяне на резюме могат да се потърсят в Държавните образователни изисквания и учебните програми.

В Държавните образователни изисквания по чужди езици⁷⁾ на второ равнище при писане се определят знанията и уменията в края на XII клас: „Резюмира съдържанието на научнопопулярен или специализиран текст, свързан с бъдещите му професионални интереси“.

Тези знания и умения са конкретизирани в Учебната програма по немски език в графа „Очаквани резултати по ядра на ниво учебна програма“:

– IX клас, първи чужд език – профилирана подготовка: Textwiedergabe/Inhaltsangabe (Учебни програми, с. 215);

– X клас, първи чужд език – профилирана подготовка: предава в сбита форма съдържанието на литературен текст без или с коментар (zweiteilige/erweiterte Inhaltsangabe) (Учебни програми, с. 219);

– XI клас, първи чужд език – профилирана подготовка: предава в сбита форма съдържанието на литературен текст без или с коментар (zweiteilige/erweiterte Inhaltsangabe) (Учебни програми, с. 224);

– XII клас, първи чужд език – профилирана подготовка: предава в сбита форма съдържанието на литературен текст без или с коментар (zweiteilige/erweiterte Inhaltsangabe); пише резюме на научнопопулярен текст (Zusammenfassung) (Учебни програми, с. 230).

От прегледа на Учебната програма става ясно, че предаване съдържанието на текст (на немски език) е изключено от обучението само в VIII клас, тъй като тогава се провежда интензивният курс за усвояване на немски език. Във всички останали класове на езиковите гимназии тази писмена форма се тренира, тъй като е съставна част от компонента *Erörterung* в изпита за немска езикова диплома (*Deutsches Sprachdiplom*), който се провежда в XII клас, а в края на XII клас се провеждат и държавните зрелостни изпити.

Причините за по-слабото представяне на студентите, завършили други средни училища, могат да се потърсят в Държавните образователни изисквания по български език и литература⁸⁾, където на второ равнище при изграждане на социокултурна компетентност се развива устното общуване: „В хода на диалог резюмира вече казаното“.

Прегледът на учебните програми по български език и литература показва, че след VI клас, когато се изучава сбит преразказ, настъпва луфт между сбития преразказ и резюмето до XI клас, когато в учебната програма по български език – задължителна подготовка, в графа „Очаквани резултати“ се появява устното резюме: „В хода на диалог резюмира вече казаното“. Което означава, че не се разгръщат и задълбочават придобитите в VI клас умения за писане на сбит преразказ. „Днешното обучение в преразказ протича, без да се вижда неговата функционалност и смисъл, и по принцип завършва с преразказ с елементи на разсъждение“ (Радев, 1994: 38).

В съответствие с Държавните образователни изисквания и Учебните програми текстовият жанр резюме не е залегнал и в учебника по български език за единайсети клас.

За да има обективност, трябва да се спомене, че в Учебната програма за XI и XII клас фигурира анотацията като разновидност на вметнатото резюме, което Добрева определя „като съставка не на резюмирания, а на някакъв друг текст“⁹⁾.

Препоръките на специалистите по български език и литература за резюмиране на текстове от различни текстови жанрове в VII и VIII клас и за цялостно представяне на жанра резюме в IX клас остават само в сферата на пожеланията. Тъй като резюмето не се разглежда цялостно в учебната програма, може да се разчита на устни нареждания или на доброто желание на учителите да го включат в годишното си разпределение. Още повече се губи връзката, когато в различните класове преподават различни учители. Практиката показва, че писмената форма на резюмето започва да се усвоява и тренира в часовете по български език и литература едва в XI клас, когато започва подготовката за държавните зрелостни изпити.

Концепцията за многоезичие подчертава ролята на родния език и го разглежда като база и отправна точка за изучаване на чужди езици. В процеса

на обучение учещите така или иначе правят съпоставки с родния език, което допринася за осъзнаване на собствения им език и за развитие на езиковото съзнание.

В контекста на многоезичието жанровата форма резюме заема особено важно място, тъй като то е включено във формата на държавния зрелостен изпит по български език и литература, от една страна, а от друга – представлява компонент или съставна част от компонент във високите нива на изпитите за езикова диплома. Студентите, завършили езикови гимназии, се представят по-добре при съставяне на резюме, тъй като обединяват знания и умения, получени в часовете и по български език и литература, и по чужд (немски) език. Причините за по-слабите умения на студентите от други средни учебни заведения биха могли да се потърсят в Държавните образователни изисквания и в Учебните програми по български език и литература, където резюмето не е представено цялостно като текстов жанр. Акцентът пада върху писането с много думи, без да се вниква в основното съдържание на текста. А четенето с разбиране е универсално явление, което не зависи от езика, който владеем. В този случай също е уместно да се говори за общ езиков курикулум по съвременни езици, тъй като чуждите езици могат да допринесат за обратен трансфер – за задълбочаване на знанията и уменията по роден език и обогатяване на езиковото съзнание.

БЕЛЕЖКИ

1. Добрева, Елка. За някои основни характеристики на жанровата форма резюме. – <http://liternet.bg/publish7/edobreva/rezume.htm>, с.3, прочетено 2.04.2013.
2. Пак там.
3. Пак там.
4. DIN 1426. Inhaltsangabe. – http://de.wikipedia.org/w/index.php?title=DIN_1426&redirect=no, прочетено 11.02.2013.
5. Георгиева и Добрева 2002: 90 „[...] Впрочем характерно е, че в чуждоезичната литература като че ли въобще липсва устойчив термин, аналогичен на българския „сбит преразказ“, така че повсеместно се използва терминът „резюме“ със свои синоними (от типа на англ. summary, abstract), което до голяма степен съответства и на българската речева практика в извънучилищната сфера...“.
6. Formen der Textwiedergabe. Tabellarischer Überblick. – http://www.teachsam.de/deutsch/d_schreibf/schr_schule/txtwied/txtwied_3_1.htm, прочетено 28.05.2013.

7. Държавни образователни изисквания за учебно съдържание. Културно-образователна област: Чужди езици. – http://www.mon.bg/opencms/export/sites/mon/left_menu/documents/process/nrdb_2-00_uch_sadarjanie-pril2.pdf, прочетено 20.08.2013.
8. Държавни образователни изисквания за учебно съдържание. Културно-образователна област: Български език и литература. – http://www.minedu.government.bg/opencms/export/sites/mon/left_menu/documents/process/nrdb_2-00_uch_sadarjanie-pril1.pdf, с. 8, прочетено 20.08.2013.
9. Вж. бел. 1, с. 6.

ЛИТЕРАТУРА

- Becker-Mrotzek, M. & Böttcher, I. (2011). *Schreibkompetenz entwickeln und beurteilen*, 3. Aufl. Berlin: Cornelsen Scriptor.
- Fritzsche, J. (2005). Schreiben? Umschreiben? Fachtexte zusammenfassen. *Deutschunterricht* 1, 27 – 31.
- Vassileva, R., Dimitrova, M. & Koeva, J. (2003). *Schriftliche Kommunikation. Persönliche und formelle Schreibformen im Deutschen*. Veliko Tarnovo: Slovo.
- Гергиева, М. & Добрева, Е. (2002). *Писмените ученически текстове. Първа част: репродуктивни текстове*. София: „Кръгзор“.
- Радев, Р. (1994). *Как се пише есе: история, теория, практика и христоматия*. Варна: „Славен“.
- Стойчева, Д. (2012). *Многоезичието в обучението по съвременни езици*. София: „Анубис“.
- Учебни програми II част за задължителна и профилирана подготовка – IX, X, XI и XII клас*. Културно-образователна област: Чужди езици (2003). София: Главна редакция на педагогическите издания към Министерството на образованието и науката.

REFERENCES

- Becker-Mrotzek, M. & Böttcher, I. (2011). *Schreibkompetenz entwickeln und beurteilen*, 3. Aufl. Berlin: Cornelsen Scriptor.
- Fritzsche, J. (2005). Schreiben? Umschreiben? Fachtexte zusammenfassen. *Deutschunterricht* 1, 27 – 31.
- Vassileva, R., Dimitrova, M. & Koeva, J. (2003). *Schriftliche Kommunikation. Persönliche und formelle Schreibformen im Deutschen*. Veliko Tarnovo: Slovo.
- Gergieva, M. & Dobрева, E. (2002). *Pismenite uchenicheski tekstove. Parva chast: reproduktivni tekstove*. Sofiya: „Kragozor“.
- Radev, R. (1994). *Kak se pishe ese: istoriya, teoriya, praktika i hristomatiya*. Varna: „Slaven“.

Stoycheva, D. (2012). *Mnogoezichiето v obuchenieto po savremenni ezitsi*. Sofiya: „Anubis“.

Uchebni programi II chast za zadalzhitelna i profilirana podgotovka – IX, X, XI i XII klas. Kulturno-obrazovatelna oblast: Chuzhdi ezitsi (2003). Sofiya: Glavna redaktsiya na pedagogicheskite izdaniya kam Ministerstvoto na obrazovanieto i naukata.

THE SUMMARY – ONE OF THE AIMS OF THE LANGUAGE EDUCATION

Abstract. The paper examines the summary within the system of pupils' written texts in native language teaching and foreign language teaching. It analyzes students' (in)ability to write summaries, as well as the causes for the achieved results.

✉ **Mrs. Yanka Koeva**

St. Cyril and St. Methodius University of Veliko Tarnovo

Veliko Tarnovo, Bulgaria

E-mail: janka_koeva@yahoo.de